

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

Шемшученко Ю. С.
«23» жовтня 2020 р.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Кужелева Олега Миколайовича на тему: «Правові послуги: сутність та види», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

ВИТЯГ

з протоколу № 9 засідання фахового семінару відділу теорії держави і права від 22 жовтня 2020 р.

Присутні:

Голова засідання – завідувач відділу теорії держави і права, д.ю.н., проф. Оніщенко Н. М., д.ю.н, проф. Скрипнюк О. В., д.ю.н., проф. Пархоменко Н. М., д.ю.н, проф. Бобровник С.В., д.ю.н., проф. Кубко Є.Б., д.ю.н., проф. В. Ф. Сіренко, д.ю.н., с.н.с. Макаренко Л. О., к.ю.н., с.н.с. Богініч О. Л., к.ю.н., с.н.с. Васецький В. Ю., к.ю.н., с.н.с. Львова О. Л., к.ю.н., с.н.с. Сунегін С. О., к.ю.н., с.н.с. Тараконич Т. І., секретар - Сахненко О. М.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України Кужелева О.М. на тему: «Правові послуги: сутність та види», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, протокол № 3 від «23» лютого 2017 р.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Кужелева О. М. по дисертації на тему «Правові послуги: сутність та види», що подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Виступаючи, доповідач у першу чергу обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження та визначив його мету.

Так, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена наступним:

- по-перше, забезпечення та гарантування можливості надання та отримання правових послуг, засвідчує зміну орієнтирів держави у напрямку людиноцентризму та пріоритету потреб людини і громадянина. Поява у юридичній науці та законодавстві терміну «правова послуга» свідчить про зміну сутності зв'язку держави і особи та доводить, що держава може будувати свої відносини з суб'єктами не лише встановлюючи зобов'язання та примуси, а й шляхом партнерства;

- по-друге, внесення змін та доповнень до ст. 59 Конституції України щодо заміни поняття «правової» допомоги на «професійну правничу», прийняття законів України «Про адміністративні послуги», «Про соціальні послуги», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про нотаріат», «Про Національну поліцію», систематичні звернення громадян України за захистом своїх прав та свобод до Європейського суду з прав людини, викликають закономірний та обґрунтований інтерес до теоретико-правового осмислення проблематики правових послуг;

- по-третє, актуальність обраної теми дослідження зумовлена потребою у створенні сучасної концепції правових послуг, обґрунтуванні їх природи та сутності; спрямованістю та орієнтацією нашої держави на сприйняття досвіду країн з високим рівнем розвитку правових послуг у сучасному правовому регулюванні; необхідністю розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення механізмів надання правових послуг;

- по-четверте, аналіз юридичної наукової літератури, законодавства та судової практики доводить, що категорія «правова послуга» залишається однією з найменш розроблених в сучасній правовій доктрині та не стала предметом комплексних монографічних досліджень.

Вказаним вище обґрунтовується необхідність теоретичної розробки поняття, ознак, видів правових послуг. Власне цим і пояснюється вибір теми дослідження, його актуальність та значення. Метою дослідження є: комплексний теоретико-правовий аналіз поняття, сутності та видів правових послуг, удосконалення категоріально-понятійного апарату юридичної науки та вироблення науково-практичних рекомендацій щодо імплементації окремих видів правових послуг у вітчизняне законодавство.

Далі, здобувачем було озвучено завдання, об'єкт та предмет пропонованого до уваги дослідження, визначено загальну структуру роботи та

методи, що були використані у процесі дослідження. Також, у стислій формі було зазначено про результати апробації основних положень та рекомендацій по дисертації, сформульовано основні положення її наукової новизни та висновки, до яких прийшов дисертант у процесі проведеного дослідження.

Після закінчення доповіді до Кужелева О. М. учасниками фахового семінару були поставлені наступні **запитання**.

Проф., д.ю.н. **Оніщенко Наталія Миколаївна**: Олег Миколайович, поясніть, будь-ласка в чому Ви вбачаєте Ваш внесок у розроблювану проблематику.

Відповідь: насамперед дякую за запитання та хотів би пояснити наступне. За результатами проведеного дослідження нами сформульовано ряд положень, які віднесені до положень наукової новизни, які в узагальненому вигляді відображають внесок у розроблювану проблематику. Ці положення були структуровані на: (а) ті, що сформульовані вперше, (б) ті, які було удосконалено та (в) ті, що дістали подальшого розвитку. Основними з них, вважаю, є наступні:

- проведено історіографічне дослідження правових послуг, з'ясовано еволюційний шлях їх розвитку та удосконалення від появи правозаступництва на ранніх етапах правового розвитку людства до правових послуг, що надаються в ХХІ ст.;

- запропоновано авторську дефініцію поняття «правові послуги» як персоніфіковані юридично значущі дії правників, спрямовані на забезпечення та захист прав і законних інтересів послугоодержувачів, що спричиняють виникнення, зміну чи припинення їхніх прав і обов'язків;

- обґрунтовано теоретико-правове розуміння правового аутсорсингу як послуги комплексного абонентського обслуговування органів публічної влади, підприємств, установ та організацій з правових питань, які виникають в процесі здійснення ними своєї діяльності, що надається на вимогу замовника на умовах договору;

- сформульовано визначення поняття «правові послуги online» як юридично значущі дії фахівців у галузі права, що передбачають надання правової інформації чи складання юридичних документів з використанням ІТ-технологій;

- удосконалено розуміння публічно-правових послуг як гарантованих суб'єктами державної/муніципальної влади дій, спрямованих на реалізацію гарантованих законодавством прав і свобод особи та досягнення правового результату, що мають юридично значущий характер та спричиняють правові наслідки;

- розроблено класифікацію правових послуг відповідно до видів юридичної діяльності, професійних інтересів правника та сфери надання правових послуг;

– охарактеризовано правовий аутстафінг як форму юридичного обслуговування, що передбачає виведення за штат юридичної компанії-провайдера фахівця у галузі права та включення його в штат компанії-замовника для вирішення юридичних питань на певний період, визначений у договорі;

– запропоновано визначення поняття «фахівець у галузі права» як фізичної особи, що має вищу юридичну освіту підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, що надає правові послуги, як у формі представництва інтересів у судах, так і у формі юридичного супроводу, консультування;

– виокремлено ознаки та властивості правових послуг, а саме: реалізуються через сукупність послідовних дій для вирішення конкретних правових завдань; спрямовані на бажаний результат; суб'єктами правових послуг є послугоодержувач та послугодавець (фахівець з правничою кваліфікацією); транспарентність; адресний (персоніфікований) характер; вартісний зміст;

– узагальнено види приватно-правових послуг, зокрема: правового консалтингу, медіації, підготовки науково-правового експертного висновку та детективних послуг;

– з'ясовано теоретико-правові засади діяльності Міністерства юстиції України у сфері забезпечення населення системою гарантованих державою правових послуг;

– запропоновано імплементувати у вітчизняне законодавство дефініції: «правовий аутсорсинг», «правовий аутстафінг» та «правові послуги online».

Д.ю.н., проф. **Бобровник Світлана Василівна**: З Вашого виступу стало зрозуміло, що в роботі Вами проведено аналіз історіографічних аспектів наукового дослідження та генезису правових послуг. Це в цілому відповідає як формальним вимогам до наукового дослідження, так і тим завданням, які Ви ставите в своїй роботі. У зв'язку з цим виникає запитання, як все ж таки Ви можете охарактеризувати сучасний стан наукового дослідження проблематики правових послуг у вітчизняній науці?

Відповідь: Насамперед, дякую за запитання. Дійсно, в межах підрозділу 1.1. нами було досліджено історіографію наукового пізнання проблематики правових послуг та з'ясовано, що окремі її аспекти (це переважно стосується публічних послуг) були предметом дослідження представниками різних наукових спеціальностей. Проте на загальнотеоретичному рівні комплексні дослідження, присвячені правовим послугам, не проводилися. Відсутність комплексних теоретико-правових досліджень з цієї проблематики, дискусійність поглядів науковців щодо сутності та змісту категорії «правова послуга», виокремлення класифікаційних критеріїв, зумовлює необхідність проведення системного їх аналізу. У ході з'ясування сучасного стану наукової розробки проблеми правових послуг, виявлено низку невирішених питань, які потребували теоретичного обґрунтування. Зокрема, це: аналіз та визначення поняття «правові послуги», встановлення їх характерних ознак, проведення класифікації правових

послуг, розкриття теоретико-правових засад функціонування Міністерства юстиції України щодо забезпечення правовими послугами населення та обґрунтування на теоретичному рівні послуг правового аутсорсингу, правового аутстафінгу та правових послуг, що надаються online.

Д.ю.н., с.н.с. Макаренко Лариса Олександрівна: В своїй дисертаційній роботі Ви пропонуєте визначення таких понять як: «аутсорсинг правових послуг» та «аутстафінг правових послуг». В даному випадку виникає питання, що Ви вклали в основу формулювання цих понять, що підтвердило б їх самостійність в понятійно-категоріальному апараті юридичної науки, адже відомо, що окремі дослідники їх ототожнюють?

Відповідь: Відповідаючи на Ваше питання, доцільно зауважити, що формулювання зазначених понять в дисертаційному дослідженні ґрунтувалось на аналізі існуючих в юридичній науці теоретико-правових підходах науковців до розуміння правових послуг, а також на виокремленні їх характерних ознак. Проведений аналіз аутсорсингу та аутстафінгу правових послуг дозволив нам обґрунтувати співвідношення вказаних понять як категорій юридичної науки загалом, та складової інституту правових послуг зокрема. Це було проведено шляхом встановлення і характеристики їх ознак, які структуровано на: спільні та відмінні. Окрім того було доведено доцільність осучаснення визначення понять «аутсорсинг правових послуг» та «аутстафінг правових послуг», запропоновано відповідні їх визначення, які відображено в положеннях наукової новизни одержаних результатів.

К.ю.н., с.н.с. Богінч Олег Леонідович: В якості одного із завдань дослідження Ви визначаєте: «здійснити змістову характеристику публічно-правових послуг». Серед зазначених послуг Ви виокремлюєте судові послуги. Роз'ясніть їх поняття та зміст.

Відповідь: Насамперед дякую за запитання. Відповідаючи на Ваше питання, слід зазначити, що судові послуги – це дії спрямовані на покращення та розширення доступу фізичних та юридичних осіб до системи правосуддя. Судовими є послуги, що надаються у процесі конституційного, цивільного, господарського, кримінального та адміністративного судочинства. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання платних послуг науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції» від 27 липня 2011 р. № 804 перелік платних судових послуг включає: проведення судових експертиз у цивільних, господарських, адміністративних справах; проведення судових експертиз, обстежень і досліджень у кримінальному провадженні на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їх захисників, законного представника, потерпілого, його представника та законного представника. Наразі більшість апеляційних та господарських судів забезпечують надання таких судових послуг, як: онлайн трансляція судових засідань, онлайн реєстрація учасників судового процесу, одержання інформації щодо стадії розгляду судової справи, sms повідомлення

про розгляд справи, проведення засідань у режимі відеоконференцій, надання копій матеріалів справи в електронному вигляді, замовлення копій судових рішень, сплата судового збору в приміщенні суду.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника** член-кореспондента НАПрН України, доктора юридичних наук, професора, вченого секретаря Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України **Пархоменко Н. М.** з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Пархоменко Н. М. відзначила наступне.

Дисертаційне дослідження Кужелева Олега Миколайовича на тему «Правові послуги: сутність та види» присвячене важливій для вітчизняної юридичної науки і практики тематиці та стосується питань надання правових послуг та реалізації права на правничу допомогу.

Інститут правових послуг є не лише складовою сервісної функції сучасної держави, а й важливим показником реалізації принципів правової, демократичної та соціальної держави. Підвищення ефективності надання правових послуг вимагає не лише реалізації контролюючої функції уповноваженими суб'єктами за виконанням законодавчих приписів надавачами правових послуг, а й розробки обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення існуючих механізмів їх надання. Зміст зазначеного правового механізму повинен відповідати сучасним умовам соціально-економічного розвитку країни, а збільшення нормативно-правової бази щодо надання правових послуг, вимагає не лише оцінки з точки зору їх якості, а й постійного моніторингу за практикою їх реалізації.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена: по-перше, потребою у створенні сучасної концепції правових послуг, обґрунтуванні їх природи та сутності; по-друге, спрямованістю та орієнтацією нашої держави на сприйняття досвіду країн з високим рівнем розвитку правових послуг у сучасному правовому регулюванні; по-третє, необхідністю розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення механізмів надання правових послуг. Усе це зумовило необхідність комплексного аналізу категорії «правова послуга», яка залишається однією з найменш розроблених в сучасній правовій доктрині та не стала предметом монографічних досліджень. У зв'язку з цим, дослідження проблематики правових послуг є одним з найважливіших завдань юридичної науки, що має не лише науково-теоретичне, а й практичне значення і з точки зору розвитку законодавства, і в аспекті вирішення конкретних питань реформування сервісної функції держави, а також створення ефективних механізмів забезпечення прав людини, їх охорони та захисту.

Дисертаційне дослідження Кужелева О. М. відкликається на ці та інші складні проблеми, що свідчить про актуальність даного дослідження як з точки

зору необхідності теоретичної розробки поняття, ознак та видів правових послуг, так і практики їх правореалізації. Безумовним досягненням дисертанта є комплексний теоретико-правовий аналіз поняття, сутності та видів правових послуг, удосконалення категоріально-понятійного апарату юридичної науки та вироблення науково-практичних рекомендацій щодо імплементації окремих видів правових послуг у вітчизняне законодавство.

Висновки, які робить дисертант, мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого розвитку науки загальної теорії права й становлення правозахисних механізмів в Україні. Вони є науково обґрунтованими та мають важливе значення для практики правореалізації у сфері прав людини загалом та надання правових послуг зокрема.

В процесі написання дисертації автором використано арсенал методів наукового пізнання, що характеризує Кужелева О. М. як вмілого та талановитого дослідника, який може розглядати та аналізувати складні питання, співвідносити їх з загальним контекстом розвитку права, держави та суспільства, робити відповідні узагальнення, які мають значний потенціал. Ряд положень дослідження мають високий прагматичний потенціал, й спрямовані на реформування чинного вітчизняного законодавства, його якісне зростання, підвищення рівня нормативно-правового регулювання та забезпечення стабільного та прогнозованого здійснення правозахисної діяльності.

Здобувач наукового ступеня доктора філософії Кужелев О. М. є сформованим, серйозним та сміливим дослідником, спроможним продукувати нові наукові ідеї та концепції, необхідні для розв'язання комплексних проблем у юридичній науці, а виконане ним дисертаційне дослідження є новим та якісним внеском у розвиток сучасної теорії права. Дисертація О. М. Кужелева на тему «Правові послуги: сутність та види» є завершеним науковим дослідженням, що вирішує складну теоретичну проблему.

Освітня складова програми навчання виконана дисертантом у повному обсязі. Наукова робота Кужелева О. М. підготовлена самостійно, має аналітичний характер та є однією з перших у вітчизняній юридичній науці, що піднімає питання теорії та практики надання правових послуг. Зауваження наукового керівника дисертантом в процесі підготовки роботи повністю враховані. Основні положення й висновки дисертації були достатньою мірою повно висвітлені в опублікованих працях (наукових статтях у фахових виданнях та наукових збірниках), що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях національного та міжнародного рівнів.

У кінцевому підсумку, Н. М. Пархоменко констатувала, що виконана Кужелевим О. М. робота є завершеною науковою працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані результати. Відтак, дисертаційне дослідження Кужелева О. М. відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України у сфері вищої освіти, тому рекомендується до захисту, а сам Кужелев

Олег Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю «081 – Право».

Після цього, слово було надано **рецензентам** наукової праці.

Доктор юридичних наук, професор **Скрипнюк О.В.** зауважив, що тематика представленого до рецензування дисертаційного дослідження Кужелева О. М. на тему: «Правові послуги: сутність та види» визначається високим ступенем актуальності, оскільки стосується однієї із найбільш дискусійних тем, присвяченій проблематиці удосконалення правозахисних механізмів та забезпеченню й гарантуванню можливості надання правових послуг. Реалізація конституційного припису про те, що права і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а головним її обов'язком є утвердження і забезпечення прав і свобод особистості, неможлива без ефективної системи правових гарантій. Одним із важливих юридичних засобів у механізмі забезпечення та захисту прав і свобод особистості є правові послуги. Проблема розуміння сутності правових послуг є актуальною з точки зору їх значущості для суспільства, оскільки дозволяє не лише глибше зрозуміти їх місце в правовій системі, а й наблизитися до з'ясування аксіологічної сутності права.

Забезпечення та надання правових послуг органами державної влади, місцевого самоврядування, юридичними особами публічного та приватного права є одним із пріоритетних напрямів їхньої діяльності. Важливим кроком на цьому шляху стало прийняття низки нормативно-правових актів, що визначають порядок та особливості надання окремих правових послуг. Зокрема, це: Глава 63 Цивільного кодексу України, Закон України «Про адміністративні послуги», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Закон України «Про Національну поліцію» та ін. Разом з тим, категорія «правова послуга» залишається однією з найменш розроблених в сучасній правовій доктрині, що викликає закономірний інтерес до її теоретико-правового осмислення.

Актуалізується проблема правових послуг ще й тим, що питання теоретико-правового розуміння змісту поняття «правова послуга», його місця в системі прав людини і їх гарантій у вітчизняній науці досі залишаються дискусійними та потребують подальшого наукового дослідження.

Важливість теоретико-правового дослідження сутності та видів правових послуг також зумовлена потребами сервісної переорієнтації держави, основним призначенням якої є якісне надання правових послуг, їх доступність та гарантованість. Розбудова моделі «сервісної держави», яка повинна займатися наданням послуг, пов'язана зі зміною орієнтирів у державі: розуміння того, що держава існує для людини, а не навпаки. Крім того, розбудові такої моделі сприяють сучасні технології й відкриті стандарти, які дозволяють забезпечити перетворення держави в сервісну організацію з надання послуг громадянам.

Актуальність проблематики правових послуг зумовлена: по-перше, потребою у створенні сучасної концепції правових послуг, обґрунтуванні їх природи та сутності; по-друге, спрямованістю та орієнтацією нашої держави на сприйняття досвіду країн з високим рівнем розвитку правових послуг у сучасному правовому регулюванні; по-третє, необхідністю розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення механізмів надання правових послуг.

Зазначені вище аргументи зумовлюють доцільність ґрунтовного наукового переосмислення теоретико-правових питань щодо сутності та видів правових послуг.

З огляду на зазначене слід повністю погодитись з думкою автора дисертації, що «поява у юридичній науці та законодавстві терміну «правова послуга» свідчить про зміну сутності зв'язку держави і особи та доводить, що держава може будувати свої відносини з суб'єктами не лише встановлюючи зобов'язання та примуси, а й шляхом партнерства».

Відповідно до теми дисертаційної роботи автором грамотно та чітко визначено об'єкт дослідження – «суспільні відносини, що виникають у сфері надання правових послуг», в межах якого сформульовано предмет, що відповідає тематиці роботи та викладено автором як: «сутність, види та зміст правових послуг».

Враховуючи багатоаспектність та складність предмету дослідження, дисертантом окреслено коло завдань дослідження, які закладено в основу подальшої структуризації роботи. Слід позитивно відзначити логічну послідовність поставлених автором завдань, що забезпечили повноту та цілісність наукового дослідження, а саме:

1) визначено та систематизовано джерельну базу дослідження (підрозділ 1.1);

2) розглянуто історико-правові засади становлення інституту правових послуг (підрозділ 1.2);

3) з'ясовано сутність та характерні ознаки правових послуг (підрозділ 1.3);

4) визначено критерії та розроблено класифікацію правових послуг (підрозділ 2.1);

5) здійснено змістову характеристику публічно-правових послуг (підрозділ 2.2);

6) охарактеризовано види приватно-правових послуг (підрозділ 2.3);

7) виокремлено напрями діяльності Міністерства юстиції України щодо забезпечення громадян правовими послугами (підрозділ 3.1);

8) проведено аналіз послуг правового аутсорсингу, правового аутстафінгу та правових послуг online, обґрунтовано необхідність їх імплементації у вітчизняне законодавство (підрозділ 3.2).

Належне виконання вказаних завдань забезпечило досягнення мети дослідження – комплексного теоретико-правового аналізу поняття, сутності та видів правових послуг, удосконалення категоріально-понятійного апарату юридичної науки та вироблення науково-практичних рекомендацій щодо імплементації окремих видів правових послуг у вітчизняне законодавство.

Належний ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження Кужелева О. М. ґрунтується на успішному використанні дисертантом методологічного інструментарію юридичної науки. Заслуговує на підтримку не лише визначена автором методологія дослідження, яка складається з широкого кола філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методів і підходів наукового пізнання правових явищ та процесів, які в результаті допомогли повно та об'єктивно дослідити теоретико-правові аспекти сутності та видів правових послуг. Це дозволило дисертанту ґрунтовно та всебічно визначити методологічні переваги та недостатність положень панівних в юридичній доктрині концепцій сучасного праворозуміння, що в подальшому визначило методологічну стратегію дослідження в цілому. В результаті автором цілком обґрунтовано виокремлено положення про те, що методологічною основою дослідження є «комплекс філософських, загальнонаукових і спеціальних методів та засобів наукового пізнання» (стор. 6 дисертації), що забезпечило об'єктивний аналіз досліджуваного предмета та достовірність отриманих результатів і висновків.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які структуровано на вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (248 найменувань на 28 сторінках).

Виходячи зі змісту дисертації, можна зазначити, що дисертантом опрацьовано широке коло дисертаційних і монографічних робіт із зазначеного питання як українських, так і іноземних правознавців; проаналізовано міжнародні документи, норми чинного законодавства України, акти судової практики; використано матеріал енциклопедичних та навчальних джерел; опрацьовано широкий спектр матеріалів, які розміщені на ресурсах офіційних електронних видань. Все це дає можливість зробити висновок, що з теоретичної та практичної точок зору тема дисертаційного дослідження розроблена ґрунтовно.

Наукова новизна одержаних результатів (наукових положень, теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій) впливає з актуальності теми дослідження. В цілому ж наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що у ній уперше у вітчизняній науці здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз сутності, змісту та видів правових послуг. У зв'язку з цим сформульовано низку нових теоретичних висновків і пропозицій. Здійснене дослідження дозволило обґрунтувати і сформулювати ряд нових наукових положень та

практичних рекомендацій, спрямованих на конкретні зміни до чинного законодавства та правозастосовчої практики в Україні.

Положення наукової новизни отриманих результатів автором справедливо структуровано на ті, що отримані вперше, ті, що удосконалено, і ті, що дістали подальшого розвитку. Найбільш важливе значення з теоретичної та практичної точок зору мають положення наукової новизни, що стосуються:

1) проведення історіографічного дослідження правових послуг, з'ясування еволюції їх розвитку та удосконалення від появи правозаступництва на ранніх етапах правового розвитку людства до правових послуг, що надаються в XXI ст.;

2) авторського визначення поняття правових послуг як персоніфікованих юридично значущих дій правників, спрямованих на забезпечення та захист прав і законних інтересів послугоодержувачів, що спричиняють виникнення, зміну чи припинення їхніх прав і обов'язків;

3) обґрунтування теоретико-правового розуміння правового аутсорсингу як послуги комплексного абонентського обслуговування органів публічної влади, підприємств, установ та організацій з правових питань, які виникають в процесі здійснення ними своєї діяльності, що надається на вимогу замовника на умовах договору;

4) визначення поняття правових послуг online як юридично значущих дій фахівців у галузі права, що передбачають надання правової інформації чи складання юридичних документів з використанням ІТ-технологій;

5) концептуального розуміння публічно-правових послуг як гарантованих суб'єктами державної/муніципальної влади дій, спрямованих на реалізацію гарантованих законодавством прав і свобод особи та досягнення правового результату, що мають юридично значущий характер та спричиняють правові наслідки;

6) сутнісної характеристики правового аутстафінгу як форми юридичного обслуговування, що передбачає виведення за штат юридичної компанії-провайдера фахівця у галузі права та включення його в штат компанії-замовника для вирішення юридичних питань на певний період, визначений у договорі;

7) класифікації правових послуг відповідно до видів юридичної діяльності та суб'єктів їх надання;

8) термінологічного визначення поняття «фахівець у галузі права» як фізичної особи, що має вищу юридичну освіту підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, що надає правові послуги, як у формі представництва інтересів у судах, так і у формі юридичного супроводу, консультування;

9) характеристики ознак та властивостей правових послуг, а саме: реалізуються через сукупність послідовних дій для вирішення конкретних

правових завдань; спрямовані на бажаний результат; суб'єктами правових послуг є послугоодержувач та послугодавець (фахівець з правничою кваліфікацією); транспарентність; адресний (персоніфікований) характер; вартісний зміст;

10) сутнісної характеристики видів приватно-правових послуг, зокрема: правового консалтингу, медіації, підготовки науково-правового експертного висновку та детективних послуг;

11) з'ясування теоретико-правових засад діяльності Міністерства юстиції України у сфері забезпечення населення системою гарантованих державою правових послуг;

12) імплементації у вітчизняне законодавство дефініцій: «правовий аутсорсинг», «правовий аутстафінг» та «правові послуги online».

Зміст положень, що віднесені автором до положень наукової новизни одержаних результатів, свідчить про авторський підхід до вивчення проблематики правових послуг.

Окремо слід зупинитись і на змісті дисертаційної роботи, в якій автор послідовно і обґрунтовано розкрив теоретико-правові питання сутності та видів правових послуг.

Автором грамотно викладено зміст анотацій, у вступі дисертаційного дослідження обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і основні завдання дослідження, характеризується методологічна і науково-теоретична основа роботи, наукова новизна отриманих результатів, теоретичне і практичне значення результатів дослідження, виокремлюються положення щодо їх апробації тощо.

У розділі 1 «Теоретико-правові засади дослідження правових послуг» автором ґрунтовно проаналізовано історіографію та з'ясовано стан наукової розробки проблематики правових послуг, розглянуто наукові підходи до розуміння їх сутності та призначення. Досліджено концептуальні підходи щодо визначення поняття «правова послуга» у співвідношенні з поняттями «послуга», «правова допомога», «юридична послуга». Ґрунтовно та доволі аргументовано досліджені питання щодо визначення поняття, ознак та властивостей правових послуг у контексті викликів сьогодення.

Слід позитивно відзначити спробу автора охарактеризувати правові послуги як різновид соціальних послуг, що виокремились на певному етапі суспільного розвитку у зв'язку з необхідністю задоволення законних інтересів суб'єктів права. Природу правових послуг розкрито через їх ознаки та властивості, що у своїй сукупності характеризують їх сутність. Розглядаючи ознаки та властивості правових послуг, автор доводить, що правові послуги є особливим різновидом послуг, яким характерні, як загальні ознаки послуг, так і специфічні (власні) ознаки та властивості. Саме цим вони суттєво вирізняються з-поміж інших видів послуг.

Розділ 2 «Види правових послуг» присвячено розробці класифікації правових послуг, сутнісній характеристиці публічно-правових та приватно-правових послуг. Зокрема, автором запропоновано класифікувати правові послуги за наступними критеріями: за суб'єктами надання; за професійною освітою (фахом) надавача послуг; за змістом послуги; за формою надання; залежно від наслідків; за сферою суспільних відносин та предметом правового регулювання; залежно від того, хто є замовником правових послуг; за підставами виникнення зобов'язань з надання послуг; за доступністю; залежно від перспективності мети послуги; за видами юридичної діяльності.

У межах даного розділу автор аналізує такі види правових послуг, як: поліцейські, нотаріальні, адвокатські, судові, консалтинг, медіаційні, детективні та науково-правова експертиза. Даючи характеристику суб'єктів надання приватно-правових послуг, дисертант обґрунтовує необхідність розмежування фахівців та експертів у галузі права. З огляду на те, що вітчизняне законодавство містить дефініцію «експерт у галузі права», автором запропоновано визначення поняття «фахівець у галузі права».

У розділі 3 «Сучасні тенденції надання правових послуг» розкривається діяльність Міністерства юстиції України, що спрямована на забезпечення населення системою гарантованих державою правових послуг. Досліджено систему консультативних, правороз'яснювальних та електронних довірчих послуг. Автором проаналізовано пріоритетні напрями діяльності Міністерства юстиції України, а саме: запровадження електронної системи нотаріату, електронного правосуддя, оптимізації виконання судових рішень та новітніх технологій в роботу органів юстиції на всіх рівнях.

Оригінальністю та інноваційністю вирізняються авторські підходи щодо розуміння сучасних тенденцій надання правових послуг. Зокрема, проаналізовано правовий аутсорсинг, правовий аутстафінг та правові послуги online, що передбачають надання правової інформації чи складання юридичних документів з використанням ІТ-технологій.

У висновках автором за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні положення, які дійсно відображають зміст дисертаційного дослідження, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, які засновані на дослідженому емпіричному матеріалі. В додатках відображено список опублікованих дисертантом праць та результати участі в наукових та науково-практичних конференціях.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що викладені в дисертації положення, узагальнення та висновки можна використати у: науково-дослідній сфері – для подальших наукових розробок питань забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина; правотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства в

частині механізму надання та отримання правових послуг; правозастосовній практиці – при прийнятті індивідуальних правових актів, зокрема, ухваленні судових рішень; навчальному процесі – для викладання курсів «Загальна теорія права», «Актуальні проблеми теорії права», «Історія держави і права України», «Медіація» та ін.

Однак, при підготовці дисертанта до захисту дисертації варто звернути увагу на деякі питання, відповіді на які зможуть посилити його наукову позицію.

1. Насамперед, дисертанту слід зосередити увагу на проблематиці надання правових послуг, особами, що не мають вищої юридичної освіти. З огляду на те, що правові послуги повинні надаватися юристом на високому, професійному рівні, усі суб'єкти, які надають такого виду послуги повинні мати необхідний рівень професійної підготовки (кваліфікацію), керуватися правилами професійної етики, законодавчими вимогами доступу до професії та нести відповідальність за неналежне виконання своїх професійних обов'язків. Адже, кваліфіковане надання правових послуг передбачає професіоналізм послугодавця та якість наданих правових послуг.

2. У контексті викликів сьогодення цікавим та доволі пізнавальним є питання щодо транспарентності правових послуг. Зокрема удосконаленні механізмів відкритості та прозорості суб'єктів надання правових послуг.

3. Варто звернути автору увагу на удосконаленні механізмів надання правових послуг online, що актуально в період адаптивного карантину та за умов обмеженого пересування. Адже дистанційні засоби зв'язку стали чи не єдиною можливістю отримати окремі правові послуги.

Однак, попри зазначені зауваження, можливо констатувати, що в цілому вони не применшують позитивного значення дисертації. Підтвердженням обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження є наукові публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у відповідних наукових публікаціях автора у фахових виданнях України та спеціалізованих виданнях іноземних держав, збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій.

Ці публікації за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані праці автора присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми і не дублюють одна одну. Дисертація має високий теоретичний рівень і практичне значення, а її зміст може бути покладено в основу майбутньої монографічної роботи дисертанта.

Аналіз змісту дисертації дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертаційне дослідження Кужелева О. М. на тему: «Правові послуги: сутність та види» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та

доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167. Дисертація Кужелева О. М. на тему: «Правові послуги: сутність та види» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Відповідь: Насамперед дякую за запитання. Відповідаючи на перше запитання, необхідно зазначити, що у своєму дисертаційному дослідженні ми підтримуємо позицію про надання правових послуг кваліфікованими фахівцями з вищою юридичною освітою. Кваліфіковане надання правових послуг передбачає, що їх надає особа, яка відповідає зазначеним формальним вимогам, які пред'являються при допуску послугодавця до надання правових послуг. У цьому контексті слід зазначити про введення після закінчення правничої магістратури іспиту на допуск до правничої професії. Правові послуги повинні надаватися правником-професіоналом на високому, професійному рівні. Усі суб'єкти, які надають такого виду послуги повинні мати необхідний рівень професійної підготовки (кваліфікацію), керуватися правилами професійної етики, законодавчими вимогами доступу до професії та нести відповідальність за неналежне виконання своїх професійних обов'язків. Разом з тим, слід визнати, що окремі правові послуги надають особи без вищої юридичної освіти (зокрема, до таких слід віднести адміністративні послуги, які надають фахівці ЦНАПів; медіатори та ін.).

Стосовно другого запитання, необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства правовим послугам притаманна така ознака як їх прозорість. Термін прозорість має французьке походження (transparent) і в перекладі означає – прозорість, доступність та пов'язану з цим інформованість, що є необхідною умовою доступності правових послуг для людини і громадянина. Прозорість забезпечує розвиток демократії, громадянського суспільства шляхом відкритості дій органів влади, місцевого самоврядування, юридичних осіб приватного та публічного права, активізації громадського контролю. Інформація може розповсюджуватись для ознайомлення зацікавленим суб'єктам та для широкого загалу з використанням різних засобів: публікація у професійних та інформаційних виданнях, висвітлення на офіційних сайтах, реклама тощо. Найбільш популярним, але й водночас недорогим та масштабним за рівнем охоплення аудиторії методом розповсюдження інформації нині є мережа Інтернет. Жодна юридична фірма не може претендувати на високий рівень прозорості, якщо вона не має власного сайту у мережі Інтернет, дані на якому періодично оновлюються. Інформаційна відкритість надає ряд вагомих переваг для ефективної роботи у сучасних умовах. Приміром,

на сайті Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) у розділі «Послуги» міститься інформація стосовно: нормативно-правових засад діяльності щодо надання послуг Головним територіальним управлінням юстиції у Київській області; державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та громадських формувань; державної реєстрації актів цивільного стану; діяльності відділу по розгляду звернень та забезпечення діяльності комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації; центрів надання адміністративних послуг та місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги Київської області тощо.

Відповідаючи на третє запитання, слід зазначити, що останнім часом удосконалюються та розвиваються online-сервіси. Сьогодні в Україні налічується чимало платформ (як приватних, так і публічних), які надають правові консультації online та служать як зв'язок юрист-клієнт. Загалом, перевагами правових послуг online є зручність, оперативність та невисока вартість. Говорячи про удосконалення механізмів надання правових послуг online, слід зосередитися на практичних аспектах, зокрема: простоті та зрозумілості інтерфейсу, що дозволяє створювати юридичні документи за 10-15 хвилин, отримувати відповідь будь-якого рівня складності протягом 24 годин; збільшенні телефонних та відео консультацій, спілкуванню через гарячі лінії тощо. Сьогодні фахівці Мін'юсту записують відео-консультації, проводять вебінари, надають правову допомогу у соцмережах. Такою є, приміром, довідково-інформаційна платформа правових консультацій «WikiLegalAid», що містить зразки юридичних документів та судову практику. Крім того, ця платформа спрямована на підвищення правової свідомості та освіченості населення.

Кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права **Тараконич Т. І.** зазначила, що актуальність теми дослідження Кужелева Олега Миколайовича визначається глобалізаційними та інтеграційними процесами, соціально-економічними та політичними змінами в Україні, що вимагають вдосконалення законодавства, всебічного забезпечення прав та свобод людини та поряд з цим оновлення усталеного погляду на сутність та види правових послуг. Актуальність дисертаційного дослідження обумовлюється також необхідністю вивчення історії виникнення та розвитку уявлень про правові послуги в правовій думці та здійснення її періодизації, виокремлення на доктринальному рівні критеріїв класифікації правових послуг, здійснення аналізу тенденцій надання правових послуг, що сприятиме приросту наукових знань.

Сьогодні перед вітчизняною доктриною та практикою постають нові виклики та завдання. Нажаль, дослідження інституту правових послуг на доктринальному рівні не носить комплексного, системного, послідовного характеру. Вивчаючи категорію правові послуги, науковці базуються на

існуючих наукових підходах, які також не можуть залишатися незмінними, сталими впродовж тривалого періоду часу.

Зазначене свідчить, що існуючі дослідження інституту правових послуг носить фрагментарний характер. Тому очевидною є потреба в подальшому осмисленні теоретико-правових аспектів формування та вдосконалення правових послуг у світлі сучасних тенденцій розвитку юридичної думки, шляхом узагальнення та вдосконалення вже існуючих підходів до розуміння даної проблеми, що зумовлює беззаперечно актуальність теми дисертаційного дослідження Кужелєва О. М.

Варто відмітити, що обґрунтованість і достовірність результатів дослідження забезпечується намаганням дисертанта працювати на різних рівнях наукового пізнання – від теоретико-методологічного до науково-прикладного з виходом на конкретні науково-практичні висновки та рекомендації. Це значною мірою обумовлено і характером дослідницької бази – дисертантом використано наукові надбання вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі теорії держави і права, які досліджували цю проблему.

Слід зазначити, що вказане дисертаційне дослідження виконане в межах планових науково-дослідних тем Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України: «Діалог громадянського суспільства, особи та держави в забезпеченні та захисті прав людини» (номер державної реєстрації 0115U001439), «Держава і громадянське суспільство: конституційно-правові засади взаємодії» (номер державної реєстрації 0114U003871), «Право і прогрес: запити громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0117U002697).

Належний рівень наукової обґрунтованості та достовірності результатів дослідження забезпечено використанням комплексу філософських, загально-наукових та спеціальних методів та засобів наукового пізнання (діалектичний, конкретно-історичний, логічний, спеціально-юридичний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, герменевтичний, семантичний та ін.).

Дисертант зазначає, що метод діалектики сприяв характеристиці правових послуг, що знаходяться у взаємодії з іншими елементами правової системи; конкретно-історичний метод застосовано під час дослідження генези інституту правових послуг та історіографії проблеми; аналітичний метод використано з метою з'ясування сутності та змісту правових послуг й виокремлення їх характерних ознак; логічний метод застосовано під час дослідження співвідношення понять: «послуга», «правова допомога», «правова послуга»; класифікація була використана при визначенні класифікаційних критеріїв правових послуг; спеціально-юридичний метод – для пояснення змісту окремих видів правових послуг; структурно-функціональний метод – для з'ясування правових засад діяльності Міністерства юстиції України щодо забезпечення населення правовими послугами; порівняльно-правовий метод – при вивченні

зарубіжного досвіду щодо законодавчого закріплення послуг правового аутсорсингу, правового аутстафінгу та послуг, що надаються online та ін.

Положення, що складають наукову новизну дисертації, сформульовані чітко, є обґрунтованими та мають теоретичну та практичну значущість. Особливої уваги заслуговують такі її положення: по-перше, проведено історіографічне дослідження правових послуг, з'ясовано еволюційний шлях їх розвитку та удосконалення від появи правозаступництва на ранніх етапах правового розвитку людства до правових послуг, що надаються в ХХІ ст.; по-друге, запропоновано авторську дефініцію поняття «правові послуги» як персоніфіковані юридично значущі дії правників, спрямовані на забезпечення та захист прав і законних інтересів послугоодержувачів, що спричиняють виникнення, зміну чи припинення їхніх прав і обов'язків;

У дисертаційній роботі удосконалено положення щодо розуміння публічно-правових послуг, класифікації правових послуг відповідно до видів юридичної діяльності та суб'єктів надання правових послуг, сутнісної характеристики правового аутстафінгу.

Дістали подальшого розвитку положення щодо термінологічного визначення поняття «фахівець у галузі права», ознак та властивостей правових послуг, характеристики видів приватно-правових послуг.

Наукове дослідження значною мірою заповнює прогалини у наукових дослідженнях проблем правових послуг, вносить пропозиції для практики національного законодавства.

Структура роботи характеризується послідовністю та узгодженістю змісту викладених у ній питань та охоплює теоретико-правові засади дослідження правових послуг (Розділ 1), види правових послуг (Розділ 2), сучасні тенденції надання правових послуг (Розділ 3).

Даний підхід надав можливість проаналізувати важливі аспекти зазначеної проблеми, які залишились поза увагою науковців та сформулювати важливі з точки зору теорії та практики положення, висновки та рекомендації.

У першому розділі дисертації, який складається з трьох підрозділів визначено та систематизовано історіографію та стан наукових досліджень проблеми правових послуг, розглянуто генезис інституту правових послуг, з'ясовано сутність та зміст правових послуг.

Автором запропоновано два етапи шляхів розвитку інституту правових послуг: офіційний та неофіційний. Підкреслено, що неофіційний шлях пов'язують з появою правозаступництва на ранніх етапах правового розвитку людства, коли основним регулятором відносин між людьми був звичай. Офіційний етап становлення інституту правових послуг розпочався з появою перших нормативно-правових актів спрямованих на удосконалення механізмів забезпечення прав і свобод особи. У центрі його наукової уваги були питання

щодо сутності та змісту правових послуг. Автором з'ясовано ознаки та властивості правових послуг та дано авторське визначення даного поняття.

Другий розділ дисертації складається з трьох підрозділів, де здійснено класифікацію правових послуг, надано змістовну характеристику публічно-правових послуг, також охарактеризовано приватно-правові послуги, визначено їх сутність та виокремлено види.

Автором узагальнено форми надання правових послуг та виокремлено критерії їх класифікації, а саме за професійною освітою суб'єкта; за змістом послуги; за формою надання; залежно від наслідків; за сферою суспільних відносин та предметом правового регулювання; залежно від перспективності мети; за видами юридичної діяльності; за підставами виникнення зобов'язань.

Заслуговує на увагу змістовна характеристика публічно-правових послуг. Також автором визначено сутність приватно-правових послуг. Виокремлено та охарактеризовано їх види, а саме: консалтинг, медіація, науково-правова експертиза, детективні, адвокатські послуги та ін.

Третій розділ дисертації складається з двох підрозділів, де здійснено аналіз діяльності Міністерства юстиції України щодо надання правових послуг та охарактеризовано такі види правових послуг як: аутсорсинг, аутстафінг, online-сервіси.

Автором підкреслено, що Міністерство юстиції України є головним центральним орган виконавчої влади з формування, забезпечення та реалізації державної правової політики, більшість стратегічних завдань якого мають сервісний характер. Також зазначено, що його діяльність спрямована на забезпечення населення системою гарантованих державою правових послуг.

Слушною є спроба автора виокремити та охарактеризувати такі види правових послуг як: аутсорсинг, аутстафінг, online-сервіси.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, логічно викладеними, сформульовані положення спираються на значну бібліографічну базу (248 джерел).

Автором опрацьовані праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з розглянутої теми. З огляду на список використаних джерел можна констатувати, що дисертант повно та всебічно використав спеціальну монографічну літературу з теми дисертаційного дослідження. Це забезпечило необхідний науковий рівень та новаторський характер дисертаційного дослідження Кужелева О. М.

Переважна більшість положень, висновків і пропозицій, сформульованих дисертантом, належним чином обґрунтовано та апробовано на 6 міжнародних науково-практичних конференціях, викладено у 6 статтях, 5 з яких опублікованих у фахових виданнях України з юридичних наук, 1 у зарубіжному періодичному юридичному виданні.

Автореферат дисертації відповідає змісту дисертації та повністю відображає основні положення і результати дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у поглибленні загальнотеоретичних знань про інститут правових послуг. Висновки, пропозиції та рекомендації, обґрунтовані автором за результатами проведеного дослідження, можуть бути застосовані у: науково-дослідній сфері для подальших наукових розробок питань забезпечення та захисту прав і свобод людини та громадянина; у правотворчій діяльності для удосконалення вітчизняного законодавства в частині механізму надання та отримання правових послуг; у правозастосовній практиці при прийнятті індивідуальних правових актів; у навчальному процесі для викладання курсів «Загальна теорія права», «Актуальні проблеми теорії права», «Історія держави і права України», «Медіація» та ін.

Водночас, дисертаційне дослідження Кужелева Олега Миколайовича містить ряд висновків і положень, які можуть стати предметом для дискусії під час захисту:

1. З огляду на те, що у багатьох розвинених зарубіжних країнах досить поширена практика залучення юристів (в тому числі адвокатів) для вирішення юридичних спорів, що виникають на підприємствах, установах, організаціях, дисертанту слід зосередити увагу на особливостях надання послуг правового аутсорсингу в Україні.

2. Додаткового обґрунтування потребує питання про адвокатуру як суб'єкта публічно-правових відносин, й віднесення адвокатських послуг до публічно-правових.

Означені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, спрямовані на підвищення наукового рівня дисертаційного дослідження та в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Дана дисертаційна робота виконана на високому теоретичному рівні, що свідчить про здатність автора Кужелева Олега Миколайовича здійснювати самостійні дослідження важливих та складних наукових проблем, які мають суттєве значення для розвитку теорії держави і права.

Слід також констатувати, що аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволив встановити відсутність текстових запозичень без посилання на джерело (плагіату).

Вважаю, що дисертаційне дослідження Кужелева Олега Миколайовича на тему: «Правові послуги: сутність та види» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

Дисертація Кужелева Олега Миколайовича на тему: «Правові послуги: сутність та види» може бути рекомендована до захисту на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Відповідь: Насамперед дякую за запитання. Відповідаючи на перше запитання слід зазначити, що аутсорсинг правових послуг передбачає: надання усних та письмових консультацій з правових питань; супровід корпоративних змін на підприємстві (змін керівництва, видів діяльності, учасників, адреси тощо); правову експертизу проектів договорів; участь у переговорному процесі з партнерами та/або контрагентами клієнта, пов'язаними з укладенням, зміною, виконанням та розірванням договорів; правовий аналіз діяльності юридичної особи; представництво інтересів клієнта при виникненні спорів з партнерами (контрагентами), органами влади; врегулювання конфліктних ситуацій в досудовому порядку (медіація), складання претензій та відповідей на претензії тощо; представництво інтересів у судах; надання інших правових послуг.

«Зовнішні» юристи необхідні для надання таких правових послуг, які «штатні юристи» надати не зможуть. Це, в першу чергу, стосується послуг адвокатів, що є фахівцями у вузьких сферах права та мають високу кваліфікацію.

Приміром, компанія Legal IT group, що спеціалізується на IT праві надає послуги правового аутсорсингу у відповідній галузі, зокрема: юридичні консультації для IT компаній, досудове врегулювання спорів в IT, судовий супровід IT конфліктів, супровід перевірок та обшуків в IT компаніях, створення публічної оферти, реєстрація торгових марок, авторських прав та отримання патентів для IT, заповнення податкових форм, супровід електронних закупівель, правовий супровід коворкінгу (надання фахівцям вільного та мотивуючого робочого простору), розробка корпоративних договорів, договорів з інвесторами та партнерських угод, планування та розробка юридичної стратегії для IT компаній, юридичний супровід інвестицій тощо. Компанія Legal IT group пропонує три тарифні формати співпраці у межах місячного періоду, які різняться за вартістю та переліком обраних правових послуг. Зміст правового аутсорсингу полягає у забезпеченні безперебійного юридичного обслуговування замовника правових послуг в межах обраного тарифного плану.

Щодо другого запитання, то зазначимо наступне. Реалізація права на справедливий суд пов'язана з забезпеченням права особи на професійну правничу допомогу шляхом надання адвокатських послуг. Обов'язок забезпечити належну реалізацію права на справедливий суд покладено на державу. Питання щодо віднесення адвокатських послуг до публічно-правових є дискусійним ще й з огляду на незалежний статус адвокатури. Зокрема, професія адвоката є незалежною, адвокат є не підконтрольний при наданні правничої допомоги суб'єктам публічної влади, самостійно приймає рішення про

укладення угод з клієнтами й визначає правову позицію у справі. Адвокат має право надавати правничу допомогу на добровільній основі й безкоштовно (pro bono). У договорі має бути вказано про умови надання правничої допомоги без оплати гонорару або з розміром 0.00 грн. За таких умов коштів від держави адвокати не отримують. Проте, у разі призначення адвоката на підставі Закону України «Про безоплатну правову допомогу» центрами надання безоплатної вторинної правової допомоги, його послуги фінансуються за кошти державного бюджету. Вторинна правова допомога включає: захист; представництво інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання процесуальних документів. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладають контракти з адвокатами для надання правничої допомоги на постійній основі, між ними розподіляються справи, адвокати здійснюють чергування за графіком. У разі призначення адвоката для надання професійної правничої допомоги з метою реалізації доступу до правосуддя, його послуги фінансуються за бюджетні кошти. Таким чином, адвокатські послуги гарантуються державою й належать до публічно-правових, а адвокати виконуючи публічно-правові функції, сприяють реалізації приватних інтересів, захищаючи права та свободи людини і громадянина.

С.н.с., к.ю.н. **Васецький Вячеслав Юрійович** також наголосив на актуальності теми дослідження, оскільки у сучасних умовах розвитку правової системи і державності в Україні проблематика правових послуг зумовлена необхідністю задоволення інтересів суб'єктів суспільних відносин у сфері права. На думку Васецького В. Ю., автору вдалося комплексно дослідити проблеми щодо з'ясування сутності, змісту та видів правових послуг. Окремо було наголошено, що Кужелев О. М. доклав значних зусиль в частині апробації отриманих ним наукових висновків та практичних результатів, а тому пропонується до уваги дисертаційна робота є повноцінною кваліфікаційною науковою працею.

ВИСНОВОК

**Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Кужелєва Олега Миколайовича на тему: «Правові послуги:
сутність та види», поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач вмотивовано та переконливо обґрунтовує актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет його

дослідження, висвітлюючи зв'язок теми дисертації із існуючими на сьогодні науковими програмами, планами та темами.

Зокрема, актуальність обраної для дисертаційного дослідження теми обумовлена наступним. Світові глобалізаційні процеси та інтеграція України в європейський правовий простір викликали необхідність проведення реформ у сфері подальшої розбудови правової, соціальної та демократичної держави. Фундаментальним принципом такої побудови є принцип всебічного забезпечення та захисту прав і свобод людини, повноцінна реалізація якого неможлива без постійного удосконалення правозахисних механізмів. Забезпечення та гарантування можливості надання та отримання правових послуг, засвідчує зміну орієнтирів держави у напрямку людиноцентризму та пріоритету потреб людини і громадянина. Поява у юридичній науці та законодавстві терміну «правова послуга» свідчить про зміну сутності зв'язку держави і особи та доводить, що держава може будувати свої відносини з суб'єктами не лише встановлюючи зобов'язання та примуси, а й шляхом партнерства. Внесення змін та доповнень до ст. 59 Конституції України щодо заміни поняття «правової» допомоги на «професійну правничу», прийняття законів України «Про адміністративні послуги», «Про соціальні послуги», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про нотаріат», «Про Національну поліцію», систематичні звернення громадян України за захистом своїх прав та свобод до Європейського суду з прав людини, викликають закономірний та обґрунтований інтерес до теоретико-правового осмислення проблематики правових послуг.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена: по-перше, потребою у створенні сучасної концепції правових послуг, обґрунтуванні їх природи та сутності; по-друге, спрямованістю та орієнтацією нашої держави на сприйняття досвіду країн з високим рівнем розвитку правових послуг у сучасному правовому регулюванні; по-третє, необхідністю розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення механізмів надання правових послуг.

Посилює високий рівень актуальності те, що категорія «правова послуга» залишається однією з найменш розроблених в сучасній правовій доктрині та не стала предметом комплексних монографічних досліджень. Тому актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю теоретичної розробки поняття, ознак, видів правових послуг, а також практичними потребами, що виникли у процесі реалізації конституційної норми щодо права на професійну правничу допомогу.

Кужелєв О. М. вірно визначає *зв'язок своєї дисертаційної роботи з актуальними на сьогодні науковими програмами, планами та темами*. Проблематика здійсненого здобувачем дослідження відповідає наступним

плановим науково-дослідним темам Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: «Діалог громадянського суспільства, особи та держави в забезпеченні та захисті прав людини» (номер державної реєстрації 0115U001439), «Держава і громадянське суспільство: конституційно-правові засади взаємодії» (номер державної реєстрації 0114U003871), «Право і прогрес: запити громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0117U002697).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Метою дисертаційного дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз поняття, сутності та видів правових послуг, удосконалення категоріально-понятійного апарату юридичної науки та вироблення науково-практичних рекомендацій щодо імплементації окремих видів правових послуг у вітчизняне законодавство.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено наступні завдання:

- визначити та систематизувати джерельну базу дослідження;
- розглянути історико-правові засади становлення інституту правових послуг;
- з'ясувати сутність та характерні ознаки правових послуг;
- визначити критерії та розробити класифікацію правових послуг;
- здійснити змістову характеристику публічно-правових послуг;
- охарактеризувати види приватно-правових послуг;
- виокремити напрями діяльності Міністерства юстиції України щодо забезпечення громадян правовими послугами;
- проаналізувати послуги правового аутсорсингу, правового аутстафінгу та правові послуги online, обґрунтувавши необхідність їх імплементації у вітчизняне законодавство.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Здобувач правильно визначає об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також надає вичерпне обґрунтування використання теоретико-методологічної бази, необхідного для повноцінного проведення такого дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері надання правових послуг.

Предметом дослідження є сутність, види та зміст правових послуг.

Достовірність отриманих дисертантом наукових результатів забезпечується широким використанням комплексу філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних *методів наукового пізнання*. Використання у комплексі вказаного набору методів дозволило здійснити об'єктивний аналіз сутності та видів правових послуг.

Для вирішення поставленої у дисертації мети та обумовлених нею завдань, здобувачем було використано достатньо потужну *теоретико-методологічну та емпіричну базу*. Науковим підґрунтям проведеного дослідження стали праці учених, присвячені теоретико-правовим засадам юридичної діяльності та правовому статусу адвокатури, нотаріату, поліції, Міністерства юстиції України, тобто суб'єктів надання правових послуг. Зокрема, це праці: М. Аракелян, О. Ахrameєвої, Н. Бакаянкової, В. Баранкової, О. Безпалової, Ю. Біла-Тюріної, О. Бойкова, М. Букіна, Я. Буряка, Т. Вільчик, С. Гусарева, О. Гусаревої, В. Іванової, Д. Йосифовича, С. Калинюка, Н. Капінуса, Ю. Кінаш, Х. Кобацької, С. Ковальчука, В. Комарова, І. Кріцака, Д. Ластовича, П. Марківця, К. Мельник, Н. Мисак, О. Предметнікова, А. Рагуліна, М. Смоленського, В. Сокурєнка, Ю. Стецовського, В. Столби, А. Титова, О. Тихомирова, О. Філонова, В. Форманюка, О. Шандули, В. Шкарупи, М. Яцишина, О. Юхно та ін.

Правові засади реалізації права на правову допомогу розкрито у працях: А. Багірова, Ю. Данилевської, Ч. Дзотова, О. Іванової, А. Коршенко, В. Личко, Р. Мельниченка, Л. Павлик, В. Панченка, З. Петрович, М. Рішко, О. Снежка, Д. Сондерса, У. Цмоць, Ю. Шрамко та ін.

Зміст «послуги» як правової категорії досліджували: М. Бараннікова, Є. Берлін, Н. Геселева, В. Заборовський, К. Іляшенко, Н. Марфинець, Л. Ситдікова, В. Слободяник, В. Подольна, В. Рєзнікова, Г. Шаркова, Є. Януш та ін.

Особливості договірної діяльності у сфері правових послуг вивчали: Є. Ахтямова, В. Богословець, О. Голіна, О. Дзюбенко, Т. Ільїна, О. Орлов, П. Павліш, Ю. Романець, А. Салчак, А. Телестаков, В. Третьякова, О. Тур, О. Щуковська, Г. Ярошевська та ін.

Окремі види правових послуг аналізували: Ю. Абраменко, О. Ачкасова, О. Буханевич, С. Вавженчук, А. Васильєва, А. Волинська, С. Даниленко, Т. Данченко, О. Дідух, Н. Дубчак, В. Єфименко, Ю. Загуменна, О. Іванченко, А. Ісаков, С. Йосипенко, Ю. Ковальова, М. Колесников, А. Кононюк, В. Кохан, К. Косінова, І. Кулдибаєва, Н. Мазаракі, В. Макарович, О. Марченко, Є. Морозова, Л. Музика, О. Музика-Стефанчук, А. Омельченко, О. Островська, О. Отраднова, В. Савєнкова, Г. Панькова, Г. Партин, Ю. Розман, І. Тичківська, В. Тимошук, І. Тищенко, О. Туркова, Т. Федюніна, О. Фінько, П. Хромушин, С. Чаусовська, С. Шайдуров, Н. Шамрай, С. Юр'єв, К. Яворська, О. Ярмач та ін.

Теоретичне обґрунтування дисертаційного дослідження базується також на працях: О. Андрійко, М. Бараннікова, О. Батанова, В. Борисової, В. Галунька, О. Данчула, П. Діхтієвського, О. Зайчука, М. Козюбри, Т. Коломоець, А. Крусян, О. Кузьменко, Р. Майданика, В. Мілаш, К. Николиної, Н. Оніщенко, І. Онищука, Н. Пархоменко, О. Петришина, П. Рабіновича, Є. Салигіна, О. Скакун, О. Скрипнюка, І. Спасибо-Фатєєвої, С. Стеценка, В. Тація, Ю. Тихомирова,

Е. Форстхоффа, Т. Фулей, М. Цвіка, Ю. Шемшученка, І. Шутака, В. Яроцького та ін.

Емпіричну базу дослідження становлять літературні юридичні джерела вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативно-правові акти України, офіційно зареєстровані законопроекти та супровідна до них документація, матеріали судової практики.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична та практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній науці здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз сутності, змісту та видів правових послуг. У зв'язку з цим сформульовано низку нових теоретичних висновків і пропозицій, зокрема:

уперше:

проведено історіографічне дослідження правових послуг, з'ясовано еволюційний шлях їх розвитку та удосконалення від появи правозаступництва на ранніх етапах правового розвитку людства до правових послуг, що надаються в ХХІ ст.;

запропоновано авторську дефініцію поняття «правові послуги» як персоніфіковані юридично значущі дії правників, спрямовані на забезпечення та захист прав і законних інтересів послугоодержувачів, що спричиняють виникнення, зміну чи припинення їхніх прав і обов'язків;

обґрунтовано теоретико-правове розуміння правового аутсорсингу як послуги комплексного абонентського обслуговування органів публічної влади, підприємств, установ та організацій з правових питань, які виникають в процесі здійснення ними своєї діяльності, що надається на вимогу замовника на умовах договору;

сформульовано визначення поняття «правові послуги online» як юридично значущі дії фахівців у галузі права, що передбачають надання правової інформації чи складання юридичних документів з використанням ІТ-технологій;

удосконалено положення щодо:

розуміння публічно-правових послуг як гарантованих суб'єктами державної/муніципальної влади дій, спрямованих на реалізацію гарантованих законодавством прав і свобод особи та досягнення правового результату, що мають юридично значущий характер та спричиняють правові наслідки;

класифікації правових послуг відповідно до видів юридичної діяльності, професійних інтересів правника та сфери надання правових послуг;

сутнісної характеристики правового аутстафінгу як форми юридичного обслуговування, що передбачає виведення за штат юридичної компанії-провайдера фахівця у галузі права та включення його в штат компанії-замовника для вирішення юридичних питань на певний період, визначений у договорі;

набули подальшого розвитку положення щодо:

термінологічного визначення поняття «фахівець у галузі права» як фізичної особи, що має вищу юридичну освіту підтверджену дипломом України або відповідно до міжнародних договорів України дипломом іншої країни, що надає правові послуги, як у формі представництва інтересів у судах, так і у формі юридичного супроводу, консультування;

ознак та властивостей правових послуг, а саме: реалізуються через сукупність послідовних дій для вирішення конкретних правових завдань; спрямовані на бажаний результат; суб'єктами правових послуг є послугоодержувач та послугодавець (фахівець з правничою кваліфікацією); транспарентність; адресний (персоніфікований) характер; вартісний зміст;

характеристики видів приватно-правових послуг, зокрема: правового консалтингу, медіації, підготовки науково-правового експертного висновку та детективних послуг;

теоретико-правових засад діяльності Міністерства юстиції України у сфері забезпечення населення системою гарантованих державою правових послуг;

імплементатії у вітчизняне законодавство дефініцій: «правовий аутсорсинг», «правовий аутстафінг» та «правові послуги online».

Наукова новизна проведеного дисертаційного дослідження обумовила теоретичну та практичну цінність роботи.

Наукова цінність полягає у тому, що висновки, сформульовані у роботі, логічно доповнюють і розвивають розділи теорії права, присвячені функціонуванню права та правовому регулюванню, процесу правотворчості, розвитку загальноновизнаних правових стандартів та їх імплементатії у національні правопорядки. Пропоновані положення також можуть стати основою подальших наукових розвідок у межах окремих галузей юридичної науки в частині надання правових послуг. Крім того, результати дослідження можна використовувати у навчальному процесі при викладанні курсів загальної теорії права, актуальних проблем теорії права, історії держави і права України, медіації, у тому числі при підготовці лекцій, проведенні семінарських занять,

– *Практичне значення* отриманих результатів дисертаційного дослідження виявляється у: 1) законотворчій діяльності – для удосконалення вітчизняного законодавства в частині механізму надання та отримання правових послуг; 2) правозастосовній діяльності – при прийнятті індивідуальних правових актів, зокрема, ухваленні судових рішень.

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні наукові результати дисертації висвітлені у *11 публікаціях*, які повністю відображають зміст проведеного наукового дослідження, а також суть

викладених у ньому практичних висновків та рекомендацій. За результатами наукових розвідок, дисертантом було опубліковані наступні наукові доробки.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кужелев О. М. Правові послуги: до визначення сутності та змісту. *Правова держава*. Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Випуск 28. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 513-520.
2. Кужелев О. М. Правові послуги як чинник гарантування прав особистості. *Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади*. Випуск 8. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 179-183.
3. Кужелев О. М. Генеза інституту надання правових послуг (від появи перших держав до середньовіччя). *Правова держава*. Щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Випуск 29. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. С.463-469.
4. Кужелев О. М. Класифікація правових послуг. *Часопис Київського університету права*. Український науково-теоретичний часопис. 2018. № 2. С. 87-91.
Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових видань інших держав, які входять до ОЕСР та/або ЄС:
5. Кужелев О. М. Теоретико-правові засади діяльності Міністерства юстиції України щодо надання правових послуг. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3 (volume 2). С. 157-162.

Роботи, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кужелев О. М. Аутсорсинг правових послуг. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: зб. наук. ст. за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 18 травня 2017 р.) / Мін-во освіти і науки України; Жит. нац. агроекологічний ун-т. Житомир: Видавець О. О. Євенок, 2017. С. 72–74.
7. Кужелев О. М. Проблема правових послуг у прецедентах Європейського суду з прав людини. *Правова доктрина та юридична практика: основні шляхи взаємовпливу та підвищення ефективності*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26 травня 2017 р.). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2017. С. 218-221.
8. Кужелев О. Суб'єкти надання правових послуг. *Правова реформа: концепція, мета, впровадження*. Зб. наук. праць. Матеріали VIII Міжнар.

наук.-практ. конф. (Київ, 23 лист. 2017 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М. М. Шумила. Київ: Ніка-Центр, 2017. С.256-260.

9. Кужелев О. М. Правові послуги: проблеми законодавчої дефініції. *Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів: тези доп. та повідомл. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2-3 листоп. 2017 р.) / за заг. ред. І. Д. Шутака. Харків: Право. 2017. С. 249-252.*
10. Кужелев О. М. Види правових послуг. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі: зб. наук. ст. за матеріалами VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Житомир, 19 квітня 2018 р.) / Жит. нац. агроекологічний ун-т. Житомир: Видавець: О.О. Євенок, 2018. С. 84-86.*
11. Кужелев О. М. Правові послуги online. *Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. С. 320-323.*

Усі наукові публікації Кужелева О. М. відповідають вимогам п.11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року.

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дисертаційного дослідження. Робота складається із двох анотацій (українською та англійською мовами), вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 201 сторінку, з них список використаних джерел на 28 сторінках (248 найменувань), додаток на 2 сторінках.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана Кужелевим О. М. самостійно. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. У дисертації ідеї та розробки належать автору. Усі положення новизни, що виносяться на захист, та висновки, зроблені у цій дисертації, апробовані та опубліковані автором одноособово.

8. Характеристика особистості здобувача

Кужелев Олег Миколайович народився 30 серпня 1982 року у місті Новомиргород, Кіровоградської області.

З 2000 по 2005 рр. навчався в Київському юридичному інституті МВС, отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» та здобув кваліфікація юрист;

З 2010 по 2012 рр. навчався в Національному університеті «Одеська юридична академія», отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Державна служба» та здобув кваліфікація магістр державної служби.

Трудова діяльність:

- 09.1999 - 08.2000 прийнятий до агрофірми “Україна” на посаду робочого по складу;
- 08.2000 - 10.2000 водій агрофірми “Україна”;
- 10.2000 - 08.2002 заступник директора по правовій роботі агрофірми “Україна”;
- 03.2003 - 03.2005 державний виконавець в органах державної виконавчої служби Черкаського міського управління юстиції;
- 03.2006 - 09.2008 головний юрисконсульт юридичного департаменту Міністерства охорони навколишнього природного середовища України;
- 09.2008 - 01.2013 заступник начальника управління – начальник Центрального відділу державної виконавчої служби Черкаського міського управління юстиції;
- 01.2013 - 07.2013 начальник реєстраційної служби Черкаського міського управління юстиції Черкаської області;
- 07.2013 - 08.2013 головний спеціаліст відділу взаємодії з органами державної реєстрації прав Департаменту державної реєстрації речових прав на нерухоме майно Державної реєстраційної служби України;
- 08.2013 - 08.2014 начальник реєстраційної служби Бориспільського міськрайонного управління юстиції у Київській області;
- 03.2015-04.2015 державний реєстратор відділу державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців реєстраційної служби Ізмаїльського міськрайонного управління юстиції Одеської області;
- 04.2015 - 08.2015 головний спеціаліст відділу державної реєстрації речових прав на нерухоме майно реєстраційної служби Овідіопольського районного управління юстиції Одеської області;
- 08.2015 - 08.2015 начальник відділу державної реєстрації обтяжень на нерухоме майно Управління державної реєстрації Головного територіального управління юстиції у місті Києві;
- 08.2015 - 12.2015 начальник відділу державної реєстрації речових прав на нерухоме майно Управління державної реєстрації Головного територіального управління юстиції у місті Києві;

- 12.2015 - 12.2019 час заступник начальника головного територіального управління юстиції з питань державної реєстрації – начальник Управління державної реєстрації Головного територіального управління юстиції у Київській області;

- 08.2020 по теперішній час, перший заступник начальника Головного управління Держгеокадастру у м.Києві

Із жовтня 2016 року по 31 жовтня був аспірантом відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Кужелевим О. М., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації *Кужелева Олега Миколайовича* на тему: **«Правові послуги: сутність та види»**.

2. Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Кужелева О. М. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки, зокрема доктрини вітчизняної правової теорії. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року №283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. №167.

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації Кужелева О. М. на тему: «Правові послуги: сутність та види» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

За – 12
Проти – немає
Утримались – немає

Головуючий на засіданні:
Завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор

Н.М. Оніщенко

Рецензенти:

Заступник директора з наукової роботи
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,

О.В. Скрипнюк

Старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук

Т. І. Тарахонич
Підпис: *Т. І. Тарахонич*
Посвідчую
Вчений секретар Інституту
держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України
23. 11.2023

Т. І. Тарахонич